

geschiedenis (nieuwe stijl) en geschiedenis en staatsinrichting (oude stijl)

Vertical line of tick marks for marking answers

Vorbereidend
Wetenschappelijk
Onderwijs

Tijdvak 1

inzenden scores

Verwerk de scores van de alfabetisch eerste vijf kandidaten per school in het programma Wolf of vul de scores in op de optisch leesbare formulieren.

Zend de gegevens uiterlijk op 2 juni naar de Citogroep.

Het correctievoorschrift bestaat uit:

- 1 Regels voor de beoordeling
- 2 Algemene regels
- 3 Vakspecifieke regels
- 4 Een beoordelingsmodel

1 Regels voor de beoordeling

Het werk van de kandidaten wordt beoordeeld met inachtneming van de artikelen 41 en 42 van het Eindexamenbesluit v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o.-v.b.o. Voorts heeft de CEVO op grond van artikel 39 van dit Besluit de Regeling beoordeling centraal examen vastgesteld (CEVO-02-806 van 17 juni 2002 en bekendgemaakt in Uitleg Gele katern nr 18 van 31 juli 2002).

Voor de beoordeling zijn de volgende passages van de artikelen 41, 41a en 42 van het Eindexamenbesluit van belang:

- 1 De directeur doet het gemaakte werk met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen en het proces verbaal van het examen toekomen aan de examinerator. Deze kijkt het werk na en zendt het met zijn beoordeling aan de directeur. De examinerator past de beoordelingsnormen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door de CEVO.
- 2 De directeur doet de van de examinerator ontvangen stukken met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen, het proces verbaal en de regels voor het bepalen van de score onverwijld aan de gecommitteerde toekomen.
- 3 De gecommitteerde beoordeelt het werk zo spoedig mogelijk en past de beoordelingsnormen en de regels voor het bepalen van de score toe die zijn gegeven door de CEVO.
- 4 De examinerator en de gecommitteerde stellen in onderling overleg het aantal scorepunten voor het centraal examen vast.
- 5 Komen zij daarbij niet tot overeenstemming dan wordt het aantal scorepunten bepaald op het rekenkundig gemiddelde van het door ieder van hen voorgestelde aantal scorepunten, zo nodig naar boven afgerond.

2 Algemene regels

Voor de beoordeling van het examenwerk zijn de volgende bepalingen uit de CEVO-regeling van toepassing:

1 De examinerator vermeldt op een lijst de namen en/of nummers van de kandidaten, het aan iedere kandidaat voor iedere vraag toegekende aantal scorepunten en het totaal aantal scorepunten van iedere kandidaat.

2 Voor het antwoord op een vraag worden door de examinerator en door de gecommitteerde scorepunten toegekend, in overeenstemming met het beoordelingsmodel. Scorepunten zijn de getallen 0, 1, 2, ..., n, waarbij n het maximaal te behalen aantal scorepunten voor een vraag is. Andere scorepunten die geen gehele getallen zijn, of een score minder dan 0 zijn niet geoorloofd.

3 Scorepunten worden toegekend met inachtneming van de volgende regels:

- 3.1 indien een vraag volledig juist is beantwoord, wordt het maximaal te behalen aantal scorepunten toegekend;
- 3.2 indien een vraag gedeeltelijk juist is beantwoord, wordt een deel van de te behalen scorepunten toegekend, in overeenstemming met het beoordelingsmodel;
- 3.3 indien een antwoord op een open vraag niet in het beoordelingsmodel voorkomt en dit antwoord op grond van aantoonbare, vakinhoudelijke argumenten als juist of gedeeltelijk juist aangemerkt kan worden, moeten scorepunten worden toegekend naar analogie of in de geest van het beoordelingsmodel;
- 3.4 indien slechts één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, wordt uitsluitend het eerstgegeven antwoord beoordeeld;

3.5 indien meer dan één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, worden uitsluitend de eerstgegeven antwoorden beoordeeld, tot maximaal het gevraagde aantal;

3.6 indien in een antwoord een gevraagde verklaring of uitleg of afleiding of berekening ontbreekt dan wel foutief is, worden 0 scorepunten toegekend tenzij in het beoordelingsmodel anders is aangegeven;

3.7 indien in het beoordelingsmodel verschillende mogelijkheden zijn opgenomen, gescheiden door het teken /, gelden deze mogelijkheden als verschillende formuleringen van hetzelfde antwoord of onderdeel van dat antwoord;

3.8 indien in het beoordelingsmodel een gedeelte van het antwoord tussen haakjes staat, behoeft dit gedeelte niet in het antwoord van de kandidaat voor te komen.

4 Een fout mag in de uitwerking van een vraag maar één keer worden aangerekend, tenzij daardoor de vraag aanzienlijk vereenvoudigd wordt en/of tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.

5 Een zelfde fout in de beantwoording van verschillende vragen moet steeds opnieuw worden aangerekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.

6 Indien de examinerator of de gecommitteerde meent dat in een toets of in het beoordelingsmodel bij die toets een fout of onvolkomenheid zit, beoordeelt hij het werk van de kandidaten alsof toets en beoordelingsmodel juist zijn.

Hij kan de fout of onvolkomenheid mededelen aan de CEVO. Het is niet toegestaan zelfstandig af te wijken van het beoordelingsmodel. Met een eventuele fout wordt bij de definitieve normering van het examen rekening gehouden.

7 Voor deze toets kunnen maximaal 84 scorepunten worden behaald. Scorepunten worden toegekend op grond van het door de kandidaat gegeven antwoord op iedere vraag. Er worden geen scorepunten vooraf gegeven.

8 Het cijfer voor het centraal examen wordt als volgt verkregen.

Eerste en tweede corrector stellen de score voor iedere kandidaat vast. Deze score wordt meegedeeld aan de directeur.

De directeur stelt het cijfer voor het centraal examen vast op basis van de regels voor omzetting van score naar cijfer.

3 Vakspecifieke regel

Voor het vak geschiedenis (nieuwe stijl) en geschiedenis en staatsinrichting (oude stijl) VWO is de volgende vakspecifieke regel vastgesteld:

Vakinhoudelijke argumenten moeten afkomstig zijn uit gezaghebbende, wetenschappelijke publicaties.

4 Beoordelingsmodel

Antwoorden	Deel-scores
------------	-------------

Nederlanders en hun gezagsdragers 1950-1990: verzuiling, polarisatie en herwonnen consensus

Maximumscore 2

- 1 Voorbeeld van een juist antwoord is:
Door de verzuiling was de Nederlandse samenleving verticaal verdeeld, politieke besluiten waren daarom vaak compromissen tussen de leiders van de zuilen.

Maximumscore 4

- 2 Voorbeeld van een juiste antwoord is:
bij 1:
- Uit de zeer geringe verschuivingen in de jaren vijftig valt af te leiden dat over het algemeen op dezelfde partij werd gestemd 1
  - De grotere winstpercentages in de jaren zeventig laten zien dat er in die jaren bij het stemmen vaker van partij werd gewisseld 1

bij 2:

- Het jaar 1967 vormt een keerpunt, omdat vóór 1967 de verschuivingen in het aantal zetels onder de 10%/10 zetels blijven, 1
- terwijl na 1967 de verschuiving voortdurend groter (in procenten en zetels) is 1

Maximumscore 4

- 3 Voorbeeld van een juist antwoord is:
- De politieke cultuur van de jaren vijftig staat in het teken van trouw aan de zuil, waardoor de achterban sterk aan de partij blijft gebonden 1
  - De politieke cultuur van de jaren zeventig staat meer in het teken van polarisatie/het kritisch volgen van de politiek / mondige kiezers die zich niet meer in het gareel laten houden 1
  - Het jaar 1967 vormt een omslagpunt vanwege de politieke gevolgen van de ‘Nacht van Schmelzer’ in 1966 1
  - wat het gevoel van onbehagen versterkte van een groot aantal KVP-kiezers, die hierna op andere partijen gaan stemmen / nieuwe politieke partijen (als D’66 en later de PPR) trekken kiezers naar zich toe 1

Maximumscore 2

- 4 Voorbeeld van een juist antwoord is:
Gehuwde vrouwen werden juridisch handelingsonbekwaam geacht, omdat het vanuit de gedachte van de harmonieuze ongelijkheid vanzelfsprekend was, dat mannen en vrouwen verschillende rollen hadden in de maatschappij / vrouwen zorgden voor de ‘binnenwereld’ (van gezin en familie), de man een taak had op het terrein van de ‘buitenwereld’ (van arbeid en politiek). Het aangaan van contracten e.d. werd gezien als een taak van de man, omdat dit bij de ‘buitenwereld’ hoorde, en niet van de vrouw die de ‘binnenwereld’ verzorgde.

Antwoorden	Deel-scores
Maximumscore 4	
5 □ Voorbeeld van een juist antwoord is:	
<i>bij 1:</i>	
• De bron is kenmerkend voor de omslag in de houding van veel katholieken ten aanzien van seksualiteit, omdat de vrouw overweegt een voorbehoedmiddel te gaan gebruiken (dus afstand neemt van de traditionele katholieke opvatting dat seksualiteit gericht moet zijn op voortplanting), maar daar nog veel moeite mee heeft	<u>2</u>
<i>bij 2:</i>	
• De bron is kenmerkend voor veranderingen in de omgang van katholieken met gezag, omdat de vrouw uit de woorden van de kapelaan kan opmaken dat de pastoor het niet eens is met het gebruik van de pil, maar desondanks volgt zij de pastoor niet meer klakkeloos en gaat toch aan de pil / de kapelaan laat zien dat hij niet meer automatisch de richtlijnen van de pastoor volgt	<u>2</u>
Maximumscore 2	
6 □ Voorbeeld van een juist antwoord is:	
• De instelling van de Emancipatiecommissie sloot goed aan bij de strategie van Man Vrouw Maatschappij (MVM), omdat MVM een groep was die door te lobbyen bij beleidsmakers gelijke kansen van mannen en vrouwen wilde bereiken (en dat leek nu succesvol)	<u>1</u>
• terwijl Dolle Mina via (buitenparlementaire/ludieke) acties die buiten de beleidsmakers om gingen, het beleid/de maatschappij wilde veranderen	<u>1</u>
Maximumscore 3	
7 □ Voorbeeld van een juist antwoord is:	
• De visie van de tekenaar is, dat door de vele verschillende amendementen / het getrek van de verschillende politieke partijen de vrouw de dupe wordt van het ontbreken van een abortuswet	<u>1</u>
– Dat blijkt uit twee van de volgende elementen uit de prent:	
• De vrouw wordt machteloos gehouden / zij heeft geen bewegingsvrijheid	
• Er wordt aan alle kanten aan de vrouw getrokken.	
• Er is een wirwar van amendementen/wetsvoorstellen van verschillende partijcombinaties die een abortuswet tegenhouden.	
per juist element	<u>1</u>
Maximumscore 4	
8 □ Voorbeeld van een juist antwoord is (twee van de volgende):	
• Het openbaar maken van inkomens. Het streven naar spreiding van inkomen maakte het nodig inzicht te krijgen in de verschillen.	
• Verlagen van leeftijd van toetreding tot een politieke partij naar 16 jaar. Deze verbreding van de participatie sluit aan bij het spreiden van macht.	
• Verhoging van de successiebelasting. Dit vermindert de rijkdom door vererving. Dit past bij het streven naar spreiding van inkomen.	
per juist genoemd programmapunt en gelegd verband	<u>2</u>
Maximumscore 2	
9 □ Voorbeeld van een juist antwoord is:	
• Beel keurt het nieuwe leiderschap van de PvdA (Den Uyl) af omdat dat ‘wijkt’ voor de druk van (jonge) partijleden	<u>1</u>
• Steeds meer jongeren raken betrokken bij de progressieve partijen / de achterban krijgt meer invloed op de koers van de partij. Beel moet hier weinig van hebben, want dit leidt tot de gekste initiatieven	<u>1</u>

Maximumscore 16

- 10 □ Bij de beoordeling van de opdracht dienen de volgende aanwijzingen te worden gevolgd. Eerst volgt voor ieder onderdeel van de opdracht de kern van een juist antwoord, daarna wordt dit uitgewerkt in *een voorbeeld* van een juist antwoord op de volgende pagina.

Je bent jong en je wilt wat

A Een juiste beschrijving van de rol van Veronica bij de emancipatie van jongeren bevat de volgende elementen:

- twee juiste redenen voor Veronica om zich op jongeren als doelgroep te richten 2
- één juiste reden waarom jongeren niets in bestaande omroepen zagen 1
- met behulp van een aan bron 6 gegeven uitleg van de invloed van Veronica op de emancipatie van jongeren 1
- met behulp van een aan bron 7 gegeven uitleg van de invloed van Veronica op de emancipatie van jongeren 1

Piraten en politiek

B Een juiste beschrijving van de rol van Veronica bij de ontzuiling van de media bevat de volgende elementen:

- een juiste verklaring van de opstelling van de VVD bij de val van het kabinet Marijnen, (het minder zuilgebonden/liberale karakter van de partij moet hieruit blijken) 1
- een juiste uitleg van de positie van KVP, ARP en PvdA (hun hang naar handhaving van de verzuilde omroepen moet hieruit blijken) 1
- een juiste inschatting van de invloed van Veronica op de ontzuiling 1

Van Noordzee naar Hilversum

C Een juiste beschrijving van de rol van gezagsdragers in de kwestie Veronica bevat de volgende elementen:

- een juiste uitleg van de verandering van de houding van gezagsdragers die blijkt uit bron 5 1
- een juiste uitleg van de verandering van de houding van gezagsdragers die blijkt uit bron 6 1
- een juiste uitleg van de verandering van de houding van gezagsdragers die blijkt uit bron 7 1

Veronica als teken van de tijd

D Een juiste conclusie bevat de volgende elementen:

- een juiste omschrijving van de politieke cultuur in het begin van de jaren zestig (polarisatie) 1
  - een juiste omschrijving van de verschuiving in de politieke cultuur in de jaren zeventig (consensus) 1
- Voor een duidelijke beredenering of de hypothese helemaal, gedeeltelijk of helemaal niet juist is, op het gebied van
- de emancipatie van jongeren 1
  - de ontzuiling van de media 1
  - de veranderende houding van gezagsdragers tegenover vernieuwing 1

Antwoorden	Deel-scores
Voorbeeld van een juiste uitwerking is:	
<i>A Je bent jong en je wilt wat</i>	
Veronica kiest voor jongeren als doelgroep, omdat	
• er voor jongeren geen specifieke programma's of omroepen bestonden, jongeren vormen een nieuwe commercieel aantrekkelijke doelgroep	<u>1</u>
• jongeren zich emanciperen en hun eigen ideeën en muziek willen horen op een eigen zender	<u>1</u>
Jongeren zagen niets in bestaande omroepen, omdat	
• de omroepen de eigen zuil als hun specifieke doelgroep hadden en enkel zuilgerichte informatie brachten, voornamelijk gericht op de ouderen (of het hele gezin)	<u>1</u>
Radio Veronica had invloed op de emancipatie van jongeren, omdat	
• jongeren voor Veronica de straat opgingen, waarmee ze duidelijk maakten te willen demonstreren voor heel specifieke jongerenzaken (bron 6)	<u>1</u>
• en dat zij daarin succesvol zijn, omdat Veronica in 1975 door de politiek officieel wordt erkend en in het publieke omroepbestel opgenomen. Hiermee worden jongeren duidelijk 'voor vol' aangezien (bron 7)	<u>1</u>
<i>B Piraten en politiek</i>	
• Veronica was een commerciële zender die rond moest komen van reclamegelden. De liberale VVD was minder zuilgebonden en had geen problemen met commerciële omroepen	<u>1</u>
• KVP, ARP en PvdA waren tegen de commerciële omroep omdat zij nog tot de verzuilde partijen hoorden waarbinnen de eigen omroepen als hoofdtaak informatie verschaffen voor de zuil hadden. Zij waren bang dat de commerciële omroepen hun achterban zou beïnvloeden en 'verkeerde' ideeën zou bijbrengen	<u>1</u>
• Radio Veronica had invloed op de ontzuiling omdat Veronica programma's bracht voor alle jongeren, ongeacht de zuil. Hierdoor kregen jongeren een gemeenschappelijke band die de zuilen doorbrak en een eigen zelfbewuste subcultuur hielp creëren	<u>1</u>
<i>C Van Noordzee naar Hilversum</i>	
• In de jaren zestig zijn de gezagsdragers verdeeld. De liberalen zien geen enkel probleem in de komst van een commerciële omroep. De confessionelen zien grote problemen en zijn fel tegen de komst van reclame. De discussie is zelfs zo heftig dat het kabinet erover valt (bron 5)	<u>1</u>
• In de jaren zeventig zijn de gezagsdragers aanvankelijk tegen legalisering van commerciële omroepen als Veronica. Maar daarnaast grijpt de politie niet in wanneer er een demonstratie van jongeren is om Veronica te behouden (bron 6)	<u>1</u>
• Halverwege de jaren zeventig legaliseren de gezagsdragers de jongerenomroep Veronica door haar bij de publieke omroep te trekken en haar zendtijd te geven (bron 7)	<u>1</u>
<i>D Veronica als teken van de tijd</i>	
• De politieke cultuur in het begin van de jaren zestig en zeventig werd gekenmerkt door polarisatie. De jongeren begonnen zich te verzetten tegen de gezagsdragers. De jongeren luisterden naar speciaal op hen opgerichte (commerciële) zenders met popmuziek. De gezagsdragers verzetten zich hier in eerste instantie tegen	<u>1</u>
• In de loop van de jaren zeventig worden de gezagsdragers toleranter ten aanzien van vernieuwing, wat zich uit in het legaliseren van Veronica en het toelaten van de omroep binnen het publieke bestel. Zij sluiten daarmee aan bij de verandering in de politieke cultuur naar overleg en consensus	<u>1</u>
De hypothese is in alle drie de opzichten juist, de geschiedenis van Veronica is representatief voor	
• de emancipatie van jongeren, omdat zij (mede door) Veronica een eigen culturele identiteit ontwikkelden, los van de verzuilde cultuur van hun ouders	<u>1</u>
• de ontzuiling van de media, omdat Veronica de eerste toegelaten commerciële omroep was, waarmee het verzuilde bestel 'van binnenuit' werd uitgehald	<u>1</u>
• de veranderende houding van gezagsdragers tegenover vernieuwing, omdat de harde opstelling in de jaren zestig naar een meer tolerante, inkapselende, houding in de jaren zeventig overgaat	<u>1</u>

Met de loop op Lancashire. Katoen en samenleving 1750-1850**Maximumscore 2**

- 11 Uit het antwoord moet blijken dat het voor bombazijn benodigde katoen werd aangevoerd van buiten Engeland/Europa, (waarmee duidelijk wordt dat Lancashire rond 1750 verbonden was met de wereldmarkt voor deze grondstof).

Maximumscore 3

- 12 Uit het antwoord moet blijken dat:
- in de prent naar voren komt dat de aanwezigheid van waterkracht/snel stromend water een belangrijke voorwaarde is
  - wat na 1840 steeds meer een belemmering wordt, doordat de moeilijke bereikbaarheid van de fabriek voor de aanvoer en afvoer zwaarder gaat wegen (in vergelijking met fabrieken met stoommachines)

12**Maximumscore 2**

- 13 Voorbeeld van een juist antwoord is:
In het 'putting-out system' bezat de thuiswever niet zelf de grondstoffen/het kapitaal.

Maximumscore 2

- 14 Uit het antwoord moet blijken dat door het ontbreken van gildenregels een 'putting-out system' met gebruikmaking van thuiswevende boerenfamilies kon ontstaan/er geen belemmering voor mechanisatie bestond.

Maximumscore 4

- 15 Een juist antwoord bestaat uit de volgende elementen:

bij 1:

- Elke verwijzing (er moeten er twee worden genoemd) naar de regels over te laat komen, gedrag op het werk (regel 2, 10, 13, 16) is juist, omdat die de vrijheid van de arbeider beperken, omdat dit in de huisnijverheid niet voorkwam.

bij 2:

- Elke verwijzing (er moeten er twee worden genoemd) naar de regels over veiligheid (regel 5, 14, 18) is juist, want in de *Factory Acts* waren regels ter bescherming van de arbeiders opgenomen.

per juiste verwijzing en uitleg (in totaal moeten er vier worden genoemd)

1*Opmerking*

Alleen als bij de verwijzing naar een regel een juiste uitleg volgt, mag een scorepunt worden toegekend.

Maximumscore 2

- 16 Uit het antwoord moet blijken dat de regels vooral gaan over de plichten van de arbeiders en niet over hun rechten / alleen de rechten van de werkgevers worden genoemd (regel 12).

Maximumscore 2

- 17 Voorbeeld van een juist antwoord is (twee van de volgende redenen):
- Andere energiebronnen zoals waterkracht en paardenkracht voldeden goed om de bestaande weefgetouwen aan te drijven.
  - Ondernemers maakten liever gebruik van goedkope thuiswevers, die ze niet hoefden te betalen als de vraag verminderde.
  - De eerste stoommachines waren relatief duur / ondernemers beschikten over te weinig investeringskapitaal.
  - De eerste stoommachines vertoonden nog relatief veel/vaak gebreken.
  - Er waren problemen met het patentrecht.

per juiste reden

1

Antwoorden	Deel- scores
Maximumscore 3	
18 ☐ Uit het antwoord moet blijken dat:	
• Engels als sociale verandering het ontstaan van een klassensamenleving / een groeiende afstand tussen arbeiders, middenklasse en bourgeoisie noemt	<u>1</u>
• Engels dit een slechte ontwikkeling vindt, omdat hij suggereert dat de rijken zich niets gelegen laten liggen aan de armoede van de arbeiders / vaststelt dat de rijken niet met de arme arbeiderswijken geconfronteerd willen worden	<u>1</u>
– deze bron niet (goed) bruikbaar is voor wie iets wil weten over de sociale veranderingen door de Industriële Revolutie in <i>Lancashire</i> omdat (één van de volgende):	<u>1</u>
• de bron alleen over Manchester gaat.	
• het een beschrijving is door één persoon.	
• Engels een (zeer) gekleurde visie heeft.	
of	
– deze bron wel (goed) bruikbaar is, omdat (één van de volgende):	<u>1</u>
• Engels een gedetailleerde beschrijving van de woonsituatie geeft.	
• Engels als tijdgenoot met authentiek klinkende voorbeelden komt van misstanden.	
Maximumscore 2	
19 ☐ Uit het antwoord moet blijken dat:	
• het handspinnen verdween/het eerst werd gemechaniseerd / het handweven langer bleef bestaan	<u>1</u>
• en het spinnen was (binnen de taakverdeling van de huisnijverheid) de taak van de vrouw / de taak van de mannen was het weven	<u>1</u>
Maximumscore 2	
20 ☐ Voorbeeld van een juist antwoord is:	
• Het gaat om het loon van slechts één handwever / één wever in Bolton en zegt niets over het loon van andere handwevers / wevers in andere plaatsen / de bron is niet representatief	<u>1</u>
• Het nominale loon van de handwever zegt niets over zijn koopkracht / de daling van zijn loon kan ook zijn veroorzaakt door (bijvoorbeeld) zijn leeftijd	<u>1</u>
Maximumscore 3	
21 ☐ Voorbeeld van een juist antwoord is (twee van de volgende):	
– als voorbeeld van eigenbelang van de Britse notabelen:	
• het voorkomen van ook voor hen gevaarlijke besmettelijke ziektes	
• het voorkomen van revolutie door al te grote ellende onder de arbeiders tegen te gaan	
• de productiviteit van de arbeiders te handhaven door hen gezond te houden waardoor ze beter konden werken	
• het vergroten van hun eigen maatschappelijk aanzien	
• het verdienen van sommige notabelen van veel geld met de aanleg van de rioleringsystemen	
per juist voorbeeld	<u>1</u>
• Dit zal eerder beweerd zijn door een socialist dan door een liberaal, omdat de uitspraak een karikaturaal/eenzijdig/negatief beeld geeft van de motieven van de (kapitalistische) burgerij en daarmee beter past bij de afkeer van socialisten van de kapitalisten	<u>1</u>

Antwoorden	Deel-scores
Maximumscore 6	
22 □ Voorbeeld van een juist antwoord is:	
• De dichter (in bron 12) legt er de nadruk op dat de riemen/tanden/krammen van de machine de ‘draadjesmaker’ kunnen verwonden/doden	<u>1</u>
• waaruit blijkt dat deze dichter vindt dat industrialisatie negatieve gevolgen heeft	<u>1</u>
• De fabriekshal in bron 13 wordt ruim en licht geschilderd/de ‘draadjesmaker’ is weinig opvallend afgebeeld	<u>1</u>
• waaruit blijkt dat deze tekenaar niet negatief staat tegenover de industrialisatie	<u>1</u>
• In bron 14 legt de tekenaar de nadruk op de kinderen die er haveloos/huilend uitzien / de fabrieksjongen die wordt geslagen / de tekst die laat zien dat de fabriekskinderen niet meer dan ‘witte slaven’ zijn	<u>1</u>
• waaruit blijkt dat de tekenaar een negatief gevolg van de industrialisatie benadrukt	<u>1</u>
Maximumscore 3	
23 □ Voorbeeld van een juist antwoord is:	
• In het burgerlijk ideaal van de middenklasse mochten kinderen niet werken, maar moesten voorbereid worden op een leven in de maatschappij / was het moderne gezin het ideaal / moesten kinderen naar school / hadden kinderen recht op gezondheid en geluk	<u>1</u>
– De arbeiders lieten in de discussie hun stem nauwelijks horen, omdat (twee van de volgende redenen):	
• de meeste arbeiders genoodzaakt waren hun kinderen te laten werken.	
• de meeste arbeiders niet ontwikkeld/geschoold genoeg waren om deel te nemen aan de discussie.	
• de meeste arbeiders te sterk afhankelijk waren van de fabrikanten voor hun bestaan om zich tegen hen te verzetten.	
• de arbeiders(beweging) nauwelijks podia had(den)om hun mening kenbaar te maken.	
per juiste reden	<u>1</u>
Maximumscore 3	
24 □ Voorbeeld van een juist antwoord is:	
• Sommige fabrikanten hadden te lijden van de afsluiting, omdat ze hun producten niet meer konden afzetten / hun grondstoffen niet meer konden aanvoeren	<u>1</u>
• andere fabrikanten raakten door het Continentaal Stelsel hun Europese concurrenten kwijt / vonden nieuwe afzetmarkten in de Britse koloniën	<u>1</u>
• De landadel profiteerde van de afsluiting, doordat de invoer van graan van het continent werd belemmerd. Daardoor stegen de prijzen enorm (en werd steeds meer grond in gebruik genomen voor graanbouw)	<u>1</u>
Maximumscore 2	
25 □ Voorbeeld van een juist antwoord is:	
• De fabrikanten en arbeiders hadden beiden belang bij de afschaffing van de graanwetten, omdat daardoor de graanprijs/broodprijs zou dalen	<u>1</u>
• Maar toen de afschaffing bereikt was, wilden de fabrikanten de lonen zoveel mogelijk verlagen (om goed te kunnen concurreren), terwijl de arbeiders hun door de daling van de broodprijs verbeterde positie wilden behouden	<u>1</u>

Bronvermelding

- 1:* ontleend aan: R. Koole, Politieke partijen in Nederland, ontstaan en ontwikkeling van partijen en partijstelsel, Utrecht 1995, pag. 46.
- 2:* ontleend aan: Marga Kerklaan, 'Zodoende was de vrouw maar een mens om kinderen te krijgen', 300 brieven over het roomse huwelijksleven, Baarn 1987, pag. 93.
- 3:* Opland, Blablablionië, prenten uit de Volkskrant en De Groene Amsterdammer, zonder plaats (Amsterdam) 1981, zonder paginanummer.
- 4:* ontleend aan: R.J.J. Stevens, De formatiedagboeken van Beel, 1945-1973, 's Gravenhage 1994, pag. 216.
- 5:* ontleend aan: Nieuwsblad van het Noorden van 27 februari 1965.
- 6:* ontleend aan: Nieuwsblad van het Noorden van 18 april 1972.
- 7:* ontleend aan: Nieuwsblad van het Noorden van 3 september 1975.
- 8:* B.M.A. de Vries (red.), Van agrarische samenleving naar verzorgingsstaat, demografie, economie, maatschappij en cultuur in West-Europa, 1450-2000, Groningen 2000, pag. 241.
- 9:* ontleend aan: Ben Walsh, British social and economic history, Londen 2002, pag. 83.
- 10:* ontleend aan: Friedrich Engels, De toestand van de arbeidersklasse in Engeland, naar eigen aanschouwingen en authentieke bronnen, Moskou 1976, pag. 88-89.
- 11:* ontleend aan: Jane Jenkins en Eric Evans, Victorian social life, British social history 1815-1914, Londen 2002, pag. 27.
- 12:* ontleend aan: Marita Mathijssen, De gemaskerde eeuw, Amsterdam 2002, pag. 216.
- 13:* New Lanark Conservation Trust, The story of New Lanark, Lanark zonder jaartal, pag. 6.
- 14:* Ben Walsh, British social and economic history, Londen 2002, pag. 69.

Einde